

บทคัดย่อ

การมีอิสระพึ่งพาตนเองได้ เป็นเป้าหมายหลักที่สำคัญสำหรับการดูแล และให้การศึกษาแก่เด็กปฐมวัย การที่เด็กจะเป็นอิสระได้ จำเป็นต้องมีการจัดกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมให้เด็กสามารถดูแลตนเองพึ่งพาตนเองได้ในชีวิตประจำวัน รวมถึงรู้เท่าทันสภาพเหตุการณ์ในสังคม ดังนั้นจึงต้องพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในสังคมให้แก่เด็ก นักการศึกษาปฐมวัยได้นำเสนอทักษะที่จำเป็นจะต้องพัฒนาให้แก่เด็กปฐมวัยไว้หลากหลาย ผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวพบว่า ทักษะชีวิตที่จำเป็นจะต้องพัฒนาให้แก่เด็กปฐมวัยมี ๑๗ ทักษะ ประกอบด้วย ๑) การช่วยเหลือตนเองและ บุคคลอื่น ๒) การทำงานร่วมกับบุคคลอื่น ๓) การวางแผนในการทำงาน ๔) การแก้ปัญหาต่างๆ ๕) การสื่อสารความคิดของตนให้บุคคลอื่นเข้าใจ ๖) มารยาทในการรับประทานอาหาร ๗) การปฏิบัติตนให้เหมาะสมในที่สาธารณะ ๘) การตัดสินใจโดยใช้เหตุผลตามวัย ๙) การบอกเวลา ๑๐) การดูแลสุขภาพของตนเอง ๑๑) การจัดการกับความเครียด ๑๒) การแต่งตัวได้ด้วยตนเอง ๑๓) การอ่านสัญลักษณ์ในชุมชน ๑๔) การใช้โทรศัพท์ ๑๕) การเดินทางด้วยยานพาหนะต่าง ๆ ๑๖) การซื้อของ และ ๑๗) การใช้จ่าย

ผู้วิจัยให้ผู้ดูแลเด็กดีเด่นจำนวน ๑๙๐ คน นำเสนอกิจกรรมที่จะช่วยพัฒนาทักษะต่างๆ ให้แก่เด็กปฐมวัย อายุ ๒ - ๕ ปี โดยแบ่งผู้ดูแลเด็กดีเด่นเป็น ๑๗ กลุ่มๆ ละ ๙ - ๑๕ คน แต่ละกลุ่มนำเสนอกิจกรรมในแต่ละทักษะตามกำหนด ด้วยเทคนิคการระดมสมอง แต่ละกลุ่มมีเครื่องมือบันทึกข้อมูลเป็นแบบบันทึกการระดมสมองรายบุคคลและแบบบันทึกการระดมสมองเป็นกลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ เรียงลำดับกิจกรรมและสรุปข้อสังเกต นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการบรรยาย

ผลการวิจัยพบว่า ทักษะชีวิตตามกำหนด สามารถพัฒนาได้ด้วยการบูรณาการในกิจวัตรประจำวันผ่านกิจกรรมหลัก ๖ กิจกรรม คือ ๑) กิจกรรมเสริมประสบการณ์/กิจกรรมในวงกลม ๒) กิจกรรมเสรี ๓) กิจกรรมสร้างสรรค์ ๔) เกมการศึกษา ๕) กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ และ ๖) กิจกรรมกลางแจ้ง

นอกจากนี้ผู้ดูแลเด็กได้เสนอแนะว่า กิจกรรมจะบรรลุเป้าหมายในการพัฒนาทักษะชีวิตที่จำเป็นให้แก่เด็กปฐมวัยได้ดีที่สุด คือ บทบาทสมมติ การให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติจริง การศึกษานอกสถานที่ตามแหล่งเรียนรู้ที่เกี่ยวข้อง และ โครงการสนับสนุนการพัฒนาทักษะชีวิต

คำสำคัญ: ผู้ดูแลเด็ก ทักษะชีวิต เด็กปฐมวัย กิจกรรม

การพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับเด็กปฐมวัย
Life Skills Development for Young Children.

รศ.ดร.จีระพันธุ์ พูลพัฒน์*

Abstract

To grow independence is one of the major goals in caring and educating young children. To help them grow independent, young children need some activities to enhance them to rely on their own abilities and to be able to deal with the challenges of everyday life. Therefore, life skills development for young children are needed.

By using literature analysis, 17 life skills for young children were identified as follow: 1) caring for themselves and others, 2) working with others, 3) planning, 4) solving basic problems, 5) communicating with others, 6) having table manner, 7) behaving properly in public, 8) making decisions by reasoning appropriate to their age, 9) telling time, 10) taking care of their own health, 11) managing stress, 12) dressing themselves, 13) understanding signs in community, 14) using telephone, 15) commuting, 16) shopping, and 17) managing allowance.

The researcher grouped 190 outstanding caregivers into 17 subgroups of about 9 – 15 persons per group to list activities that could be used to develop those skills for young children. Each group used brainstorming technique to find out the appropriate activities for the proposed skills for the children 2 – 5 years old. The instruments used were (1) Recording form for individual brainstorming; and (2) Recording form for group brainstorming. Frequency, percentage and ranking were used to analyse the data and then the conclusion with few remarks was presented by description.

The research results pointed that life skills could be developed by integrating them in daily activities through the 6 main activities: (1) experience promotion activity/circle time, (2) free play activity, (3) creative activity, (4) educational games,(5) movement and rhythmic activity, and (6) outdoor activity. In addition, the caregivers indicated that role play, having a real life experience, field trip and project set up to support life skills development were the most effective activities for young children to develop such skills.

Key words: caregivers, life skills, young children, activities

* อาจารย์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

คำนำ

การมีอิสระที่พึ่งพาตนเองได้ เป็นเป้าหมายหลักที่สำคัญสำหรับการดูแลและให้การศึกษาแก่เด็กปฐมวัย Morrison (1998) ได้กล่าวถึงเป้าหมายการศึกษาตั้งแต่ระดับปฐมวัยถึงอุดมศึกษา คือ การช่วยให้เด็กมีอิสระที่พึ่งพาตนเอง ผู้เกี่ยวข้องควรหลีกเลี่ยงการทำอะไรให้แก่เด็กแต่ควรให้เด็กได้เรียนรู้ในการทำอะไรรด้วยตนเอง ดังนั้นเด็กปฐมวัยควรได้พัฒนาทักษะในการอยู่ร่วมกับ บุคคลอื่นได้ เรียนรู้ในการช่วยเหลือบุคคลอื่นและพัฒนาทัศนคติเกี่ยวกับการดูแล มีทักษะในการดูแลตนเองทั้งในด้านการแต่งกาย เลือกล้างมือสำหรับใส่ ติดกระดุม รูดซิป ใส่รองเท้า ผูกเชือกได้ และแต่งกายเองได้ ทักษะทางด้าน สุขอนามัยด้วยการดูแลความสะอาดของร่างกาย การอาบน้ำ ล้างมือ แปรงฟัน ดูแลเล็บ ทักษะในการรับประทาน การจัดโต๊ะอาหาร ใช้ภาชนะต่าง ๆ ได้ถูกวิธี แก้ว ช้อนส้อม ถ้วยชาม ผ้าเช็ดมือ

ในส่วนของ Hildebrand (1991) ได้นำเสนอเป้าหมายของการศึกษาระดับปฐมวัยไว้ ๑๐ ประการ โดยมีแนวคิดจากแนวคิดของงานที่ต้องพัฒนาให้แก่เด็ก ของ Havighurst (1952) คือ ๑) การเติบโตไปอย่างมีอิสระ มุ่งหวังให้เด็กเรียนรู้ในการทำสิ่งต่างๆ ด้วยตนเอง ทำการเลือกและตัดสินใจ ๒) การเรียนรู้ในการให้และแบ่งปันไปพร้อมกับความรักความเอาใจใส่ ๓) การเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ๔) พัฒนาการควบคุมตนเอง ๕) การเรียนรู้บทบาทของเพศ ๖) เริ่มเข้าใจร่างกายของตนเอง ๗) เรียนรู้และฝึกทักษะกลไกกล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็ก ๘) เริ่มเข้าใจและควบคุมโลกทางกายภาพ ๙) เรียนรู้คำใหม่และเข้าใจบุคคลอื่น ๑๐) พัฒนาความรู้สึกทางบวกเกี่ยวกับสัมพันธ์ภาพกับสิ่งรอบตัว

ผลจากการทบทวนงานวิจัยที่ผ่านมา ๒๐ ปี ในระหว่างปี ค.ศ.1989 – 1999 ของ Hanley et.al. (2007) เพื่อกำหนดทักษะที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในโรงเรียน พบว่าจากความคิดเห็นของครูอนุบาล ๓,๐๐๐ คน ได้ระบุว่า ๕ ทักษะที่มีความสำคัญมาก คือ ๑) บอกความต้องการและความคิด ๒) ไม่รบกวนชั้นเรียน ๓) ทำตามข้อกำหนด ๔) รู้จักการให้โอกาสและแบ่งปันและ ๕) คำนึงถึงความรู้สึกของคนอื่น และได้สรุปข้อมูลทักษะเป้าหมายสำหรับเด็กที่ควรเพิ่มเติมในเรื่องของ การรู้จักกล่าวคำขอบคุณ การยอมรับและเคารพคนอื่น การปลอบโยนเพื่อนที่มีความทุกข์ และผลการวิจัยของ Hanley et.al. ดังกล่าว ได้มีการอภิปรายเกี่ยวกับ การเตรียมเด็กในระดับชั้นอนุบาลศึกษา สำหรับการอยู่ในสภาพสังคมที่ยุ่งยากซับซ้อน การสอนทักษะชีวิตเป็นงานที่สำคัญของนักการศึกษาปฐมวัย

ทักษะชีวิต

เอกสาร Education for all goals เผยแพร่ใน riding for education (๒๐๐๘) ได้ให้ความหมายของทักษะชีวิต (Life skills) ว่าเป็นความสามารถและทักษะที่เด็กต้องการตลอดชีวิตเพื่อให้บรรลุตามศักยภาพที่มี จัดทักษะชีวิตได้ ๔ แบบ : เรียนรู้ที่จะรู้ (Learning to know); เรียนรู้ที่จะเป็น (Learning to be); เรียนรู้ในการอยู่ร่วมกัน (Learning to live together) และเรียนรู้ในการทำ (Learning to do)

ทักษะเหล่านี้สำคัญในการเรียนรู้ในโรงเรียน และนำมาปรับใช้ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว Martinez (๒๐๑๒) ได้กล่าวถึง ทักษะชีวิตที่จำเป็นสำหรับเด็กที่จะเติบโตไปเป็นผู้ใหญ่ที่มีความรับผิดชอบ และมีคุณค่าต่อสังคมนั้น ควรจะเริ่มต้นฝึกฝนตั้งแต่เด็กปฐมวัย เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่เปิดรับและสามารถพัฒนาลักษณะนิสัยที่ดีให้ได้ และผู้ปกครองเองก็สามารถช่วยให้ เด็กได้เรียนรู้ในวิถีชีวิตประจำวัน Martinez ได้นำเสนอตัวอย่างทักษะชีวิตและวิธีการสอนทักษะชีวิตให้กับเด็ก คือ

๑. ทักษะทางสังคม (Social skills) ที่มีความหมายมากกว่าการมีเพื่อน แต่รวมถึงการ มีทักษะ เช่น การร่วมรู้สึก การควบคุมตนเอง ความอดทน การจัดการกับความเครียด และความยืดหยุ่น สำหรับการสอนเด็ก เช่น การส่งเสริมและให้รางวัลที่มีความอดทนและทราบผลที่จะเกิดขึ้นถ้าไม่อดทนหรือมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ให้เห็นความแตกต่างของการแสดงความรู้สึกที่เหมาะสม และไม่เหมาะสม เช่น แสดงความไม่พอใจได้แต่ทำร้ายคนอื่นไม่ได้ ให้อัศจรรย์ใจให้ความเคารพต่อกัน ส่งเสริมการรับผิดชอบ และเป็นตัวอย่างในพฤติกรรมที่ต้องการให้เกิดขึ้นแก่เด็ก

๒. เรียนรู้เกี่ยวกับเงิน (Understanding money) มีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับเงิน การจัดสรรการใช้เงิน การประหยัด ใช้วิธีง่ายๆ ให้เด็กรู้จักรับผิดชอบเกี่ยวกับการเงิน และการใช้เงิน

๓. เรียนรู้ความรับผิดชอบ (Learning responsibility) ให้เด็กได้ทำความสะอาดสิ่งของตนเอง และดูแลพื้นที่ของตนเอง นอกจากนี้เด็กชาย อายุ ๓ ปีสามารถสอนให้อัศจรรย์ใจกับของเล่นและเสื้อผ้า ทำความสะอาดถ้วยชาม แต่งกายด้วยตนเอง อายุ ๕ ปี ปูและเก็บที่นอนได้

การให้เด็กได้ทดลองสิ่งใหม่ ๆ ให้ได้ทำผิดพลาดบ้าง ดำรงตนอยู่ได้ด้วย การตัดสินใจของตนเอง อยู่กับโลกปัจจุบัน ให้เด็กได้พบและแก้ไขจากประสบการณ์ของตนเอง ทักษะชีวิต ๑๐ ประการที่เด็กทุกคนควรเรียนรู้ คือ

๑. การเดินทางด้วยการขนส่งสาธารณะ การเดินทางด้วยการขี่จักรยาน นั่งรถโดยสาร เป็นทักษะที่สำคัญ ถ้าได้เรียนรู้จะทำให้มีอิสระพึ่งพาตนเองได้ต่อไป

๒. การซักผ้า ควรจะได้สอนเด็กให้อัศจรรย์ใจแยกประเภทของผ้า และไม่นำผ้าเช็ดตัวและผ้าห่มซักร่วมกับผ้าธรรมดา

๓. การตรวจสอบและควบคุมการใช้จ่าย การดูแลสมดุลของการเงินเป็นสิ่งสำคัญ ให้เด็กได้รู้จักการควบคุมการใช้จ่ายตามเงินที่มี และเรียนรู้ในการใช้จ่ายเงินอย่างฉลาด

๔. การยืมหนังสือในห้องสมุด เด็กควรที่จะได้เรียนรู้เกี่ยวกับแหล่งวิทยาการสำหรับข้อมูลข่าวสารที่มีในห้องสมุด

๕. การเขียนจดหมาย เขียนจดหมายบนกระดาษหรือ อี-เมล ทำให้ทราบความแตกต่างของจดหมายถึงเพื่อนกับจดหมายประเภทอื่น

๖. เรียนรู้ในการใช้โปรแกรมการประมวลผลคำ เด็กได้มีโอกาสใช้สื่อ? หรือ เล่น “Angry Birds” การรู้จักการพิมพ์ การทำ Power Point ก็จะมีประโยชน์ในอนาคต
๗. การสมัครงาน ในโลกแห่งความจริง เรียนสูงขึ้นไปเด็กอาจจะต้องทำงานบางช่วงเวลา (Part-time job) การเขียนใบสมัครและการสัมภาษณ์งานก็น่าจะมีการเตรียมให้แก่เด็ก เพื่อการสัมภาษณ์งานในอนาคต
๘. การทำอาหาร เตรียมเด็กให้รู้จักอาหารเพื่อสุขภาพ จัดให้ได้ไปซื้อของที่ตลาด เลือกผัก ผลไม้ และประกอบอาหาร
๙. การว่ายน้ำ เป็นทักษะที่จะช่วยชีวิตให้แก่เด็ก ให้เด็กได้เรียนรู้การว่ายน้ำ คู่แข่งกับน้ำตั้งแต่เล็ก
๑๐. การดูแลซ่อมแซมของในบ้าน การได้มีโอกาสเปลี่ยนหลอดไฟ การปิด-เปิดแก๊ส
- Patterson (2012) ได้นำเสนอวิธีการสอนทักษะชีวิตให้กับเด็กปฐมวัยด้วยการเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดการการเงิน ความปลอดภัย และมารยาททางสังคมโดยทั่วไป Patterson เห็นว่าทักษะชีวิตช่วยให้เด็กเรียนรู้การทำหน้าที่ต่าง ๆ ในสังคม ช่วยให้เติบโตและมีวุฒิภาวะ ดังนั้นจึงต้องเตรียมในการที่จะสอนทักษะชีวิตเพื่อให้เจริญเติบโตไปได้อย่างสมบูรณ์ ดังนี้
- ๑) ทักษะทางการเงิน (Money skill) มีความสำคัญในการเรียนรู้เพื่อจะได้ใช้เงินเป็นเมื่อเป็นผู้ใหญ่ ผู้ปกครองควรเริ่มต้นด้วยการให้เด็กรู้จักการใช้เงินและรู้จักการประหยัด ด้วยการเก็บเงินในกระปุกออมสิน
 - ๒) ทักษะทางด้านความปลอดภัย (Safety skill) ให้เด็กได้ความคิดเกี่ยวกับคนแปลกหน้า ไม่พูดคุยกับบุคคลที่ไม่รู้จักคุ้นเคย กำหนดกฎเกณฑ์ และขอบเขตที่จะช่วยให้เด็กปลอดภัย สร้างความสนใจและสังเกต สิ่งต่าง ๆ รอบตัว เพื่อดูแลความปลอดภัยของตนเอง
 - ๓) มารยาททางสังคม (Manners and etiquette) เริ่มให้เด็กได้เรียนรู้มารยาทพื้นฐาน สังเกตการแสดงออกของเด็กทางสังคมที่มีต่อบุคคลอื่น และคอยช่วยเหลือให้คำแนะนำในการปฏิบัติที่ถูกต้องตามธรรมเนียมปฏิบัติ ให้ได้เรียนรู้ในการแนะนำตนเอง การจับมือ และการสบตากับบุคคลอื่น
- นักการศึกษาปฐมวัยและผู้ที่เกี่ยวข้องได้กล่าวถึง ทักษะทางสังคม เน้นทักษะชีวิตที่สำคัญ และได้นำเสนอวิธีการพัฒนาทักษะทางสังคมไว้หลากหลาย ได้มีการให้ความหมายของทักษะทางสังคมว่าเป็นทักษะที่ช่วยให้สามารถทำงานร่วมกับบุคคลอื่นได้ และเป็นทักษะที่ทำให้การสื่อสารระหว่างกัน ทั้งด้วยวาจา และไม่ใช้วาจา แสดงลักษณะท่าทางอากัปกิริยา ภาษาท่าทาง และมโนภาพ ทักษะทางสังคมพื้นฐานและแนวทางในการพัฒนา ประกอบด้วย
๑. ทักษะการปฏิสัมพันธ์พื้นฐาน (Basic interaction skills) ด้วยการประสานสายตา การยิ้มเมื่อมีการทักทายหรือสนทนากัน การใช้ภาษาสุภาพ เช่น การพูดว่าได้โปรด ขอขอบคุณ กล่าวคำสวัสดิ์ และการบอกลา การแสดงความสนใจในบุคคลอื่นด้วยการถาม เช่น วันนี้เป็นอย่างไรบ้าง รู้สึกอย่างไร

๒. การสนทนา (Making conversation) ทักษะที่จะต้องมี คือ การรู้จักให้อีกฝ่ายซึ่งกันและกันในการพูด รับฟังและแสดงความสนใจ เมื่อบุคคลอื่นพูด รู้ว่าเมื่อไหร่ควรจะเปิดเผยข้อมูลส่วนตัว

๓. การสร้างและรักษาความสัมพันธ์ (Building and maintaining friendship) โดยมีทักษะในการเข้าไปเริ่มต้นพูดคุย การแบ่งปันการตัดสินใจในสิ่งที่ต้องทำแสดงความรู้สึกซาบซึ้งตามโอกาสที่เหมาะสม

๔. การร่วมรู้สึก (Empathy) เป็นการตรวจสอบอย่างเข้าใจ และเอาใจใส่ในความรู้สึกของบุคคลอื่น ด้วยการรู้จักสังเกตความรู้สึก และแสดงความห่วงใยเมื่อบุคคลอื่นเศร้าโศก

๕. การจัดการกับความขัดแย้ง (Dealing with conflict) การปฏิสัมพันธ์กันย่อมมีความขัดแย้งเกิดขึ้น ต้องยืนยันและ บอกความรู้สึกของตนเองโดยไม่แสดงความก้าวร้าวหรือมีความรู้สึกต่อบุคคล ควรจะมีทักษะในการเจรจาต่อรอง พูดคุยในเรื่องที่ขัดแย้งได้อย่างสงบ มีเหตุผล และนำไปสู่การตกลงกันได้

นอกจากนี้ ทักษะการดำรงชีวิต (Survival skills) เป็นทักษะที่เด็กควรจะต้องเรียนรู้ เพื่อจะได้ดูแลตนเองให้มีความปลอดภัย คือ ๑) การปฐมพยาบาลเบื้องต้น ๒) รู้จักประวัติข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง ๓) การรับประทานอาหาร ๔) การใช้เงินให้เกิดประสิทธิผล (๕) การพูดได้ดี ๖) การอ่านและการเขียนได้ดี ๗) การจัดการกับไฟ ๘) การจัดหาน้ำ ๙) ทักษะการดำรงชีวิตนอกสถานที่ ๑๐) การตัดสินใจที่ดี ๑๑) การแจ้งเหตุร้ายหรือเหตุฉุกเฉิน ๑๒) การว่ายน้ำ ๑๓) การปกป้องตนเองจากบุคคลอันตราย ๑๔) การจัดการและการดูแล ๑๕) การเดินทางด้วยตนเอง ๑๖) การช่วยเหลือบุคคลอื่น ๑๗) การดูแลซ่อมแซมพื้นฐานในบ้าน ๑๘) การดูแล สุขภาพ ๑๙) การสังเกตและการจัดการกับภัยพิบัติทางธรรมชาติ ๒๐) การแสวงหาความช่วยเหลือ ๒๑) การวางแผน การจัดการและการทำโครงการให้สำเร็จ

การที่เด็กจะเจริญเติบโตอย่างมีอิสระได้ จำเป็นต้องจัดกิจกรรมที่จะส่งเสริม ให้เด็กสามารถดูแลตนเองพึ่งพาตนเองได้ในชีวิตประจำวันรวมถึงรู้เท่าทันเหตุการณ์ในสังคม นักการศึกษาปฐมวัยได้นำเสนอทักษะชีวิตที่จำเป็นต้องพัฒนาให้แก่เด็กปฐมวัยไว้หลากหลาย ผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าว ชำต้นพบว่า ทักษะชีวิตที่จำเป็นต้องพัฒนาให้แก่เด็กปฐมวัยมี ๑๗ ทักษะ ประกอบด้วย ๑) การช่วยเหลือตนเองและบุคคลอื่น ๒) การทำงานร่วมกับ บุคคลอื่น ๓) การวางแผนในการทำงาน ๔) การแก้ปัญหาต่างๆ ๕) การสื่อสารความคิดของตนให้ บุคคลอื่น เข้าใจ ๖) มารยาทในการรับประทานอาหาร ๗) การปฏิบัติตนให้เหมาะสมในที่สาธารณะ ๘) การตัดสินใจโดยใช้เหตุผลตามวัย ๙) การบอกเวลา ๑๐) การดูแลสุขภาพของตนเอง ๑๑) การจัดการกับความเครียด ๑๒) การแต่งตัวได้ด้วยตนเอง ๑๓) การอ่านสัญลักษณ์ในชุมชน ๑๔) การใช้โทรศัพท์ ๑๕) การเดินทางด้วยยานพาหนะต่าง ๆ ๑๖) การซื้อของ และ ๑๗) การใช้เงิน

ดังนั้นทักษะชีวิต ๑๗ ทักษะข้างต้น ผู้วิจัยได้นำมาเป็นข้อมูลเพื่อศึกษากิจกรรมที่จะช่วยพัฒนาทักษะชีวิตให้แก่เด็กปฐมวัย ของผู้ดูแลเด็กดีเด่นในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

กิจกรรมสำหรับเด็กปฐมวัย

Hanley, Heal, Tiger and Ingvarsson (2007) ได้ทำการวิจัย เรื่อง Evaluation of a Classwide Teaching Program for Developing Preschool Life Skills ทักษะที่ได้นำมาใช้สอนในช่วงกิจกรรมประจำวัน คือ กิจกรรมวงกลม การเล่นอิสระ การเชื่อมต่อในการเปลี่ยนกิจกรรม และการรับประทานอาหาร โดยผ่านทางการสอน การเป็นแบบอย่าง บทบาทสมมติ และการให้ข้อมูลย้อนกลับ ผลของการวิจัยพบว่า โปรแกรมช่วยลดพฤติกรรมที่เป็นปัญหา 74% และเพิ่มทักษะชีวิตมากขึ้น ครูที่นำโปรแกรมไปสู่การปฏิบัติมีความพึงพอใจโดยรวมในระดับมากกับโปรแกรมการสอน ทักษะเป้าหมาย และผลที่เกิดขึ้น

ในประเทศไทย มีหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๔๖ ของกระทรวงศึกษาธิการ เป็นหลักสูตรแกนกลางที่ใช้เป็นแนวทางในการจัดโปรแกรมการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย สถานศึกษาปฐมวัยทุกแห่งจะศึกษาหลักสูตรฉบับนี้ และคู่มือหลักสูตรเป็นแนวทางในการทำหลักสูตรสถานศึกษาสำหรับเด็ก ๒ ช่วงอายุ คือ เด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี และ ๓-๕ ปี สถานศึกษาปฐมวัยส่วนใหญ่ ทั้งสถานรับเลี้ยงเด็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และโรงเรียนที่มีการสอนระดับอนุบาล มีรูปแบบการจัดกิจกรรมประจำวันไปในทิศทางเดียวกัน โดยคำนึงถึงการจัดกิจกรรมให้ครอบคลุมพัฒนาการทุกด้าน โดยใช้กิจกรรมหลัก ๖ กิจกรรม (กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๗) มีรายละเอียดดังนี้

๑. กิจกรรมเสรี/การเล่นตามมุม เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กเล่นอิสระตามมุมหรือศูนย์การเรียนรู้ที่จัดไว้ในห้องเรียน เช่น มุมบล็อก มุมหนังสือ มุมวิทยาศาสตร์ มุมบทบาทสมมติ มุมบ้าน ฯลฯ

๒. กิจกรรมสร้างสรรค์ เป็นกิจกรรมที่ช่วยเด็กให้แสดงออกทางอารมณ์ ความรู้สึก ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และจินตนาการ โดยใช้ศิลปะ

๓. กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ เป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็กได้เคลื่อนไหวส่วนต่างๆของร่างกายอย่างอิสระตามจังหวะ โดยใช้เสียงเพลง คำคล้องจอง มีจังหวะและดนตรีใช้ประกอบการเคลื่อนไหว เพื่อส่งเสริมให้เด็กเกิดจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์

๔. กิจกรรมเสริมประสบการณ์/กิจกรรมในวงกลม เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้เด็กได้พัฒนาทักษะการเรียนรู้ ฝึกการทำงานและอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม ทั้งกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ กิจกรรมที่จัด มุ่งฝึกให้เด็กมีโอกาส ฟัง พูด สังเกต คิดแก้ปัญหา ใช้เหตุผลและฝึกปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับเรื่องที่เรียน โดยจัดกิจกรรมด้วยวิธีต่างๆ เช่น สนทนา อภิปราย สาธิต ทดลอง เล่านิทาน เล่นบทบาทสมมติ ร้องเพลง ท่องคำคล้องจอง ศึกษาออกสถานที่ เชิญวิทยากรมาให้ความรู้ ฯลฯ

๕. กิจกรรมกลางแจ้ง เป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็กได้มีโอกาสออกไปนอกห้องเรียนเพื่อออกกำลังกาย เคลื่อนไหวร่างกายและแสดงออกอย่างอิสระ โดยยึดความสนใจและความสามารถของเด็กแต่ละคนเป็นหลัก เช่น การเล่นเครื่องเล่นสนาม การเล่นทราย การเล่นน้ำ การเล่นกับอุปกรณ์กีฬา การเล่นเกม การละเล่น ฯลฯ

๖. เกมการศึกษา เป็นเกมที่ช่วยพัฒนาสติปัญญา มีกฎเกณฑ์กติกาต่างๆ เด็กสามารถเล่นคนเดียวหรือเล่นเป็นกลุ่มได้ ช่วยให้เกิดความรู้สึกสังเกต คิดหาเหตุผล และเกิดความคิดรวบยอด เกี่ยวกับสี รูปร่าง จำนวน ประเภท และความสัมพันธ์เกี่ยวกับพื้นที่/ระยะ เช่น เกมจับคู่ แยกประเภท จัดหมวดหมู่ เรียงลำดับ ภาพตัดต่อ ฯลฯ

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (๒๕๕๓: ๓๗-๔๐) ได้กำหนดขอบข่ายของการจัดกิจกรรมประจำวันสำหรับเด็กปฐมวัยไว้ดังนี้

สำหรับเด็กอายุ ๒ ปี

กิจกรรมสำหรับเด็กอายุ ๒ ปี มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการวางรากฐานการเรียนรู้และการพัฒนาทักษะพื้นฐานของเด็กทั้งทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา การจัดกิจกรรมควรจัดให้สอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจ และความสามารถของเด็กตามวัย โดยบูรณาการกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านการอบรมเลี้ยงดูวิถีชีวิตประจำวัน และการเล่นของเด็กตามธรรมชาติที่เหมาะสมกับวัย ดังนี้

๑. การฝึกสุขนิสัยและลักษณะนิสัยที่ดี เป็นกิจกรรมที่สร้างเสริมสุขนิสัยที่ดีในเรื่องการรับประทานอาหาร การนอน การทำความสะอาดร่างกาย การขับถ่าย ตลอดจนปลูกฝังนิสัยที่ดีในการดูแลสุขภาพอนามัยและการแสดงมารยาทที่สุภาพ นุ่มนวลแบบไทย

๒. การใช้ประสาทสัมผัสทั้ง ๕ เป็นกิจกรรมที่ช่วยกระตุ้นการรับรู้ผู้เรียน ประสาทสัมผัสทั้ง ๕ ในการมองเห็น การได้ยิน การลิ้มรส การได้กลิ่น และการสัมผัสจับต้องสิ่งต่างๆ ที่แตกต่างกันในด้านขนาด รูปร่าง ความยาว สี น้ำหนัก และผิวสัมผัส เช่น การเล่นของเล่นที่มีพื้นผิวแตกต่างกัน เป็นต้น

๓. การฝึกการประสานสัมพันธ์ระหว่างมือ – ตา เป็นกิจกรรมที่ฝึกความแข็งแรงของกล้ามเนื้อมือ นิ้วมือพร้อมที่จะหยิบจับ ฝึกการทำงานอย่างสัมพันธ์กันระหว่างมือและตา เช่น ร้อยลูกปัด เล่นพลาสติก สร้างสรรค์ เล่นหยอดบล็อกรูปทรงกล่ง ตอกหมุด โยนรับลูกบอล ตักน้ำหรือทรายใส่ภาชนะ เป็นต้น

๔. การเคลื่อนไหวและการทรงตัว เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการใช้กล้ามเนื้อ แขนกับขา มือกับนิ้วมือ และส่วนต่างๆของร่างกายในการเคลื่อนไหวหรือออกกำลังกายทุกส่วน โดยการจัดให้เด็กเคลื่อนไหวกล้ามเนื้อใหญ่-เล็ก ตามความสามารถของวัย เช่น คืบ คลาน ยืน เดิน นิ้วมือ เคลื่อนไหวส่วนต่างๆของร่างกายตามเสียงดนตรี วิ่งไล่จับ ปีนป่ายเครื่องเล่นสนาม เล่นชิงช้าม้าโยก ลากจูงของเล่นมีล้อ ขี่จักรยานสามล้อ เป็นต้น

๕. การส่งเสริมด้านอารมณ์ จิตใจ เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการเลี้ยงดูในการตอบสนองความต้องการของเด็กด้านจิตใจ โดยการจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมให้เด็กเกิดความรู้สึกอบอุ่นและมีความสุข เช่น อุ้ม โอบกอด ตอบสนองความรู้สึกที่เด็กแสดงออก เป็นต้น

๖. การส่งเสริมทักษะทางสังคม เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เด็กได้มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งแวดล้อมต่างๆรอบตัว ได้ปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ เช่น เล่นรวมกลุ่มกับผู้อื่น แบ่งปัน รู้จักรอคอย เป็นต้น

๗. การส่งเสริมทักษะทางภาษา เป็นกิจกรรมที่ฝึกให้เด็กได้เปล่งเสียง เลียนเสียงพูดของผู้คน เสียงสัตว์ต่างๆ รู้จักชื่อเรียกของตนเอง ชื่อพ่อแม่หรือผู้คนใกล้ชิด และชื่อสิ่งต่างๆรอบตัว ตลอดจนรู้จักสื่อความหมายด้วยคำพูดและท่าทาง เช่น ชี้ชวนและสอนให้รู้จักชื่อเรียกสิ่งต่างๆจากของจริง เล่านิทานหรือร้องเพลงง่ายๆให้ฟัง เป็นต้น

๘. การส่งเสริมจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ เป็นกิจกรรมที่ฝึกให้เด็กได้แสดงออกทางความคิดตามจินตนาการของตนเอง เช่น ชีตเขียนวาดรูป เล่นบทบาทสมมติ ทำกิจกรรมศิลปะ เล่นของเล่นสร้างสรรค์ เป็นต้น

สำหรับเด็กอายุ ๓ – ๕ ปี

๑. การพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่ เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความแข็งแรงของกล้ามเนื้อใหญ่ การเคลื่อนไหวและความคล่องแคล่วในการใช้วัยวะต่างๆ จึงควรจัดกิจกรรมโดยให้เด็กได้เล่นอิสระกลางแจ้ง เล่นเครื่องเล่นสนาม เคลื่อนไหวร่างกายตามจังหวะดนตรี ฯลฯ

๒. การพัฒนากล้ามเนื้อเล็ก เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความแข็งแรงของกล้ามเนื้อเล็ก การประสานสัมพันธ์ระหว่างมือและตา จึงควรจัดกิจกรรมโดยให้เด็กได้เล่นเครื่องเล่น สัมผัส เล่นเกมต่อภาพ ฝึกช่วยเหลือตนเองในการแต่งกาย หยิบจับชิ้นลิ่ม ใช้อุปกรณ์ศิลปะ เช่น สีเทียน กรรไกร พู่กัน ดินเหนียว ฯลฯ

๓. การพัฒนาอารมณ์ จิตใจ และปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้เด็กมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น มีความเชื่อมั่น กล้าแสดงออก มีวินัยในตนเอง รับผิดชอบ ชื่อสัตย์ ประหยัด เมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อ แบ่งปัน มีมารยาทและปฏิบัติตามวัฒนธรรมไทยและศาสนาที่นับถือ จึงควรจัดกิจกรรมต่างๆ ผ่านการเล่นให้เด็กได้มีโอกาสตัดสินใจเลือก ได้รับการตอบสนองตามความต้องการ ได้ฝึกปฏิบัติโดยสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ตลอดเวลาที่โอกาสเอื้ออำนวย

๔. การพัฒนาสังคมนิสัย เพื่อให้เด็กมีลักษณะนิสัยที่ดี แสดงออกอย่างเหมาะสม และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ช่วยเหลือตนเองในการทำกิจวัตรประจำวัน มีนิสัยรักการทำงาน รู้จักระมัดระวังความปลอดภัยของตนเองและผู้อื่น จึงควรจัดให้เด็กได้ปฏิบัติกิจวัตรประจำวันอย่างสม่ำเสมอ เช่น รับประทานอาหาร พักผ่อนนอนหลับ ขับถ่าย ทำความสะอาดร่างกาย เล่นและทำงานร่วมกับผู้อื่น ปฏิบัติตามกฎกติกาข้อตกลงของส่วนรวม เก็บของเข้าที่เมื่อเล่นหรือทำงานเสร็จ ฯลฯ

๕. การพัฒนาการคิด เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความคิดรวบยอด สังเกต จำแนก เปรียบเทียบ จัดหมวดหมู่ เรียงลำดับเหตุการณ์ แก้ปัญหา จึงควรจัดกิจกรรมให้เด็กได้สนทนาอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เชิญวิทยากรมาพูดคุยกับเด็ก คำนวณจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ทดลอง ศึกษานอกสถานที่ ประกอบอาหาร หรือจัดให้เด็กได้เล่นเกมการศึกษาที่เหมาะสมกับวัยอย่างหลากหลาย ฝึกการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน และในการทำกิจกรรมทั้งที่เป็นกลุ่มย่อย กลุ่มใหญ่ หรือรายบุคคล

๖. การพัฒนาภาษา เพื่อให้เด็กได้มีโอกาสใช้ภาษาสื่อสาร ถ่ายทอดความรู้สึก ความนึกคิด ความรู้ความเข้าใจในสิ่งต่างๆ ที่เด็กมีประสบการณ์ จึงควรจัดกิจกรรมทางภาษาให้มีความหลากหลายในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มุ่งปลูกฝังให้เด็กรักการอ่านและบุคลากรที่แวดล้อมต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้ภาษา ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงหลักการจัดกิจกรรมทางภาษาที่เหมาะสมกับเด็กเป็นสำคัญ

๗. การส่งเสริมจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ได้ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกและเห็นความสวยงามของสิ่งต่างๆ รอบตัวโดยใช้กิจกรรมศิลปะและดนตรีเป็นสื่อ ใช้ความเคลื่อนไหวและจังหวะตามจินตนาการ ให้ประดิษฐ์สิ่งต่างๆ อย่างอิสระตามความริเริ่มสร้างสรรค์ของเด็กเล่นบทบาทสมมติในมุมเล่นต่างๆ เล่นน้ำ เล่นทราย เล่นก่อสร้างสิ่งต่างๆ เช่น แท่งไม้ รูปทรงต่างๆ ฯลฯ

การระดมสมอง

การระดมสมอง (Brainstorming) คือวิธีการแก้ไขปัญหที่สมาชิกในกลุ่มมีอิสระในการมีส่วนร่วมเสนอความคิดเห็น ให้คำแนะนำ และทุกความคิดเห็นจะได้รับการยอมรับโดยไม่ต้อง คำนึงถึงเหตุผลหรือตรรกะ (Wilkes and Crosswait, 1984) เมื่อการทำงานมีปัญหาหรือจะต้องขับเคลื่อนงาน การให้ทีมงานเข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นอย่างเปิดเผย ก็จะได้การตัดสินใจ ที่เป็นไปได้ การระดมสมองช่วยให้เกิดความคิดสร้างสรรค์จากทีมงาน และช่วยให้งานต่างๆ ดำเนินไปได้ (Eaton and Johnson, 2001) การคิดสร้างสรรค์ เป็นสิ่งที่ทำทนายจะช่วยให้อิทธิพลใหม่ในการทำงาน เมื่อปรับพัฒนางานทั้งคุณภาพและเวลาที่สูญเสียไป ดังนั้นควรหาเวลาที่จะมีการระดมสมองกับเพื่อนร่วมงานเพื่อจะได้เข้าถึงวิถีทางใหม่ และเข้าถึงนวัตกรรม (Bruce and Langdon, 2001) การกระตุ้นให้ทีมงานมีการระดมสมอง จะไม่มีการวิพากษ์วิจารณ์ความคิดที่นำเสนอระหว่างการระดมสมอง จากนั้นจึงประเมินความคิดเห็นเหล่านั้นตามเกณฑ์หรือตามข้อตกลงที่ได้กำหนดไว้ และเลือกความคิดที่จะนำไปสู่การปฏิบัติได้ดีที่สุด (Eaton and Johnson, 2001)

Wilkes and Crosswait (1984) ได้ให้ข้อคิดไว้ว่า การจัดกลุ่มสำหรับการระดมสมอง ทำได้ดีที่สุดประมาณ 5 - 6 คน แต่ก็มีบางความคิดที่เสนอว่ากลุ่มที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดคือ 4 - 9 คน ก่อนจะเริ่มระดมสมองต้องมีการกำหนดเวลา และมีผู้จัดบันทึกทุกความคิดเห็นที่นำเสนอในกลุ่ม ผู้เข้าร่วมระดมสมองต้องเข้าใจว่าจะต้องรับทุกความคิดเห็นที่นำเสนอ แม้ความคิดดูว่าไร้สาระก็จะต้องไม่มีการวิพากษ์วิจารณ์ จุดสำคัญของการระดมสมองคือ รับทุกความคิดเห็นโดยไม่คิดถึงเหตุผล หลายความคิดที่ดูน่าขำ อาจเป็นความคิดที่ล้ำลึกและช่วยจุดประกายความเห็นให้แก่สมาชิกคนอื่น ๆ ในกลุ่ม

การระดมสมอง สร้างสิ่งแวดล้อมแบบเปิดและรู้สึกมีอิสระที่กระตุ้นให้แต่ละคนมีส่วนร่วม ได้มีการศึกษาที่แสดงว่า การระดมสมองรายบุคคล (Individual Brainstorming) มีประสิทธิผลมากกว่า และบ่อยครั้ง มีความคิดดีกว่า การระดมสมองเป็นกลุ่ม (Group Brainstorming) การระดมสมองรายบุคคล มีประสิทธิผลมากที่สุด เมื่อต้องแก้ปัญหาต่างๆ ทำให้ได้ความคิดเป็นจำนวนมากหรือเน้นไปที่ปัญหากว้างๆ การระดมสมองเป็นกลุ่ม จะมีประสิทธิผลมากกว่าในการแก้ปัญหาที่ซับซ้อนกว่าเพราะจะได้รับประโยชน์จากผู้มีประสบการณ์ และความคิดสร้างสรรค์ของสมาชิกในกลุ่ม การพัฒนาความคิดจะเป็นไปได้ลึกซึ้งกว่าการระดมสมองรายบุคคล นอกจากนี้ยังทำให้ทุกคนรู้สึกว่ามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา

การระดมสมองเป็นกลุ่ม มีกระบวนการในการดำเนินการคือ

- 1) การจัดกลุ่ม โดยการจัดสิ่งแวดล้อมให้ทุกคนเกิดความสบายใจ พิจารณาผู้เข้าร่วมในกลุ่มที่มีรูปแบบความคิดที่แตกต่างกัน เมื่อรวมกลุ่มกำหนดให้มีผู้จัดบันทึก 1 คน
- 2) การนำเสนอสิ่งที่จะให้คิด โดยการกำหนดปัญหา กำหนดวัตถุประสงค์ที่มีการระดมสมอง ก่อนเริ่มการระดมสมองให้เวลาแต่ละคนเขียนความคิดเห็นของตนเองให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้แล้วจึงเริ่มการเสนอความคิดของแต่ละคน โดยทุกคนมีโอกาสเท่าเทียมกัน
- 3) การอภิปราย เมื่อทุกคนได้เสนอความคิดเห็นแล้ว เริ่มอภิปรายเพื่อให้เกิดความคิดใหม่ การกระตุ้นทุกคนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาความคิด และไม่ให้มีการวิพากษ์วิจารณ์การเสนอความคิด
- 4) การนำไปสู่การปฏิบัติ วิธีการสำคัญที่สุดของการระดมสมองต้องใช้ทั้งรายบุคคลและรายกลุ่ม หลังจากการระดมสมองจะได้ความคิดมากมาย ใช้วิธีการที่หลากหลายวิเคราะห์ความคิดเห็นเหล่านี้ เลือกความคิดเห็นที่ดีที่สุดนำไปสู่การปฏิบัติ

ในการระดมสมอง หลักสำคัญ คือ การให้สมาชิกทุกคนแสดงความคิดเห็นไม่ประเมินความคิดในระหว่างมีการระดมสมอง ต้องการความคิดมากที่สุด และการสร้างความคิดใหม่

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเทคนิคการระดมสมองมาใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยให้กลุ่มตัวอย่างได้เสนอความคิดเห็นทั้งการระดมสมองรายบุคคลและการระดมสมองเป็นกลุ่ม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษากิจกรรมที่จะช่วยพัฒนาทักษะชีวิตให้แก่เด็กปฐมวัย ของผู้ดูแลเด็กดีเด่นในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

วิธีดำเนินการวิจัย

๑. กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ดูแลเด็กดีเด่นของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตัวแทนจากทั่วประเทศที่เข้าร่วมโครงการสัมมนาครูผู้ดูแลเด็ก/ผู้ดูแลเด็กดีเด่น ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประจำปี ๒๕๕๖ รุ่นที่ ๔ ระหว่างวันที่ ๔ – ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖ จำนวน ๑๙๐ คน โดยมีผู้ดูแลเด็กดีเด่นจาก ๖ ภาค คือ ภาคเหนือ ๔๕ คน (๒๓.๖๘ %) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๕๘ คน (๓๐.๕๓ %) ภาคกลาง ๓๔ คน (๑๗.๘๙ %) ภาคตะวันออก ๑๘ คน (๙.๔๗ %) ภาคตะวันตก ๑๑ คน (๕.๗๙ %) และภาคใต้ ๒๔ คน (๑๒.๖๓%)

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบบันทึกการระดมสมองรายบุคคล ๑ ชุด และแบบบันทึกการระดมสมองเป็นกลุ่ม ๑ชุด เพื่อบันทึกความคิดเกี่ยวกับกิจกรรมที่จะช่วยพัฒนาทักษะชีวิตให้แก่เด็กปฐมวัย อายุ ๒ – ๕ ปี ของแต่ละบุคคลและของกลุ่ม

๓. การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการในเวลาของการอบรมรายวิชาการบริหารจัดการโปรแกรมทางการศึกษาปฐมวัย สำหรับผู้ดูแลเด็กดีเด่น เวลาการอบรม ๔ ชั่วโมง และหัวข้อหนึ่งที่อบรมในรายวิชานี้ คือ การพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับเด็กปฐมวัย เป็นช่วงเวลาที่ให้ผู้ดูแลเด็กดีเด่น คิดกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับเด็กปฐมวัย โดยดำเนินการดังนี้

๓.๑ ผู้วิจัยให้ข้อมูลเกี่ยวกับ ทักษะชีวิตที่จำเป็นจะต้องพัฒนาให้แก่เด็กปฐมวัย ๑๗ ทักษะ ประกอบด้วย ๑) การช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น ๒) การทำงานร่วมกับผู้อื่นเป็นกลุ่ม ๓) การวางแผนในการทำงาน ๔) การแก้ปัญหาต่างๆ ๕) การสื่อสารความคิดของตนให้ผู้อื่นเข้าใจ ๖) มีมารยาทในการรับประทานอาหาร ๗) การปฏิบัติตนให้เหมาะสมในที่สาธารณะ ๘) การตัดสินใจโดยใช้เหตุผลตามวัย ๙) การบอกเวลา ๑๐) การดูแลสุขภาพของตนเอง ๑๑) การจัดการกับความเครียด ๑๒) การแต่งตัวได้ด้วยตนเอง ๑๓) การอ่านสัญลักษณ์ในชุมชน ๑๔) การใช้โทรศัพท์ ๑๕) การเดินทางด้วยยานพาหนะต่าง ๆ ๑๖) การซื้อของ และ ๑๗) การใช้เงิน

๓.๒ แบ่งกลุ่มตัวอย่างเป็น ๑๗ กลุ่ม ตามทักษะชีวิตที่นำเสนอ ๑๗ ทักษะ แต่ละกลุ่มจะมีสมาชิกกลุ่มละ ๙ – ๑๕ คน

๓.๓ แจกแบบบันทึกการระดมสมองรายบุคคล ให้ทุกคนในแต่ละกลุ่ม ให้เวลาทุกคนระดมสมองตนเอง และเขียนความคิดเกี่ยวกับกิจกรรมที่จะช่วยพัฒนาทักษะชีวิตให้แก่เด็กปฐมวัย วัย ๒ – ๕ ปี ในทักษะที่กำหนดของแต่ละกลุ่ม ให้เวลา ๓๐ นาที

๓.๔ แจกแบบบันทึกการระดมสมองเป็นกลุ่ม ให้กลุ่มละ ๑ ชุด แต่ละกลุ่มระดมสมอง เพื่อสรุปกิจกรรมที่จะช่วยพัฒนาทักษะชีวิตให้แก่เด็กปฐมวัย อายุ ๒ – ๕ ปี เป็นความคิดของกลุ่มตามทักษะที่กำหนด ให้เวลา ๓๐ นาที

๓.๕ ให้นำเสนอกิจกรรมของแต่ละกลุ่ม กลุ่มละ ๓ นาที และส่งแบบบันทึก ทั้ง ๒ ชุด

๔. การวิเคราะห์ข้อมูล นำแบบบันทึกการระดมสมองของรายบุคคลมาวิเคราะห์โดยหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ และจัดเรียงลำดับกิจกรรมที่นำเสนอของแต่ละคนในแต่ละกลุ่ม และนำมาเปรียบเทียบกับกิจกรรมที่สรุปนำเสนอของแต่ละกลุ่มจากแบบบันทึกการระดมสมองเป็นกลุ่ม เพื่อสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลของแต่ละกลุ่มทักษะ ชีวิต และข้อสังเกตจากการนำเสนอกิจกรรม นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการบรรยาย

ผลของการวิจัย

ผลของการวิจัยสรุปได้ดังนี้

๑. สถานภาพของกลุ่มตัวอย่าง คือ เพศหญิง ๑๘๗ คน (๙๘.๔๒%) และเพศชาย ๓ คน (๑.๕๘%) มีอายุระหว่าง ๓๖-๔๐ ปี มากที่สุด จำนวน ๕๗ คน (๓๐%) รองลงมาอายุระหว่าง ๔๑-๔๕ ปี จำนวน ๔๒ คน (๒๒.๑๑%) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จำนวน ๑๒๐ คน (๖๓.๑๖%) สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล รองลงมาจำนวน ๖๓ คน (๓๓.๑๖%) สังกัดเทศบาลตำบล สำหรับด้านการศึกษาส่วนใหญ่ จำนวน ๑๕๔ คน (๘๑.๐๕%) จบปริญญาตรีทางด้านการศึกษาปฐมวัย มีประสบการณ์ทำงานกับเด็กปฐมวัยมากที่สุด ระหว่างช่วงเวลา ๖ - ๑๐ ปี จำนวน ๖๑ คน (๓๒.๑๑%) รองลงมา ระหว่าง ๑๑ - ๑๕ ปี จำนวน ๕๐ คน (๒๖.๓๒%) มีมากกว่า ๒๐ ปี จำนวน ๑๔ คน (๗.๓๗%) การทำงานกับเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ปัจจุบันมากที่สุดจำนวน ๖๕ คน (๓๔.๒๑%) ทำงานระหว่าง ๖ - ๑๐ ปี และทำงานระหว่าง ๑๑ - ๑๕ ปี จำนวน ๔๔ คน (๒๓.๑๖%) ที่ทำงานมากกว่า ๒๐ ปี มี ๑๒ คน (๖.๓๒%) อายุของเด็กที่ทำงานด้วยในปัจจุบัน ทำงานกับเด็กอายุ ๓ - ๔ ปี มากที่สุด จำนวน ๖๒ คน (๓๒.๖๓%) รองลงมาอายุ ๒ - ๔ ปี จำนวน ๔๓ คน (๒๒.๖๓%)

๒. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการระดมสมองเป็นกลุ่ม เกี่ยวกับกิจกรรมที่จะช่วยพัฒนาทักษะชีวิต ให้แก่เด็กปฐมวัยของผู้ดูแลเด็กดีเด่น จำนวน ๑๗ กลุ่มๆ ละ ๙ - ๑๕ คน รวม ๑๙๐ คน พบว่า ทักษะชีวิต ๑๗ ทักษะตามที่กำหนดให้พิจารณา สามารถพัฒนาได้ด้วยการบูรณาการกิจกรรมต่างๆ ในกิจวัตรประจำวันผ่านกิจกรรมหลัก ๖ กิจกรรม ได้อย่างมีประสิทธิภาพเรียงตามลำดับจากมากที่สุดไปน้อยที่สุดได้ ดังนี้ ๑) กิจกรรมเสริมประสบการณ์/กิจกรรมในวงกลม จำนวน ๑๙๐ คน (๑๐๐%) ๒) กิจกรรมเสรี จำนวน ๑๕๔ คน (๘๑.๐๕%) ๓) กิจกรรมสร้างสรรค์ จำนวน ๑๔๔ คน (๗๕.๗๙%) ๔) เกมการศึกษา จำนวน ๑๒๖ คน (๖๖.๓๒%) ๕) กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ จำนวน ๑๑๑ คน (๕๘.๔๒%) และ ๖) กิจกรรมกลางแจ้ง จำนวน ๒๔ คน (๑๒.๖๓%)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการระดมสมองเป็นกลุ่ม กับการระดมสมองรายบุคคล มีลำดับกิจกรรมที่นำเสนอสอดคล้องกันคือ ลำดับที่ ๑ และลำดับที่ ๖ ที่แตกต่างกันคือ ลำดับที่ ๒ ๓ ๔ และ ๕ การระดมสมองรายบุคคลเสนอเป็นกิจกรรมสร้างสรรค์ กิจกรรมเสรี กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ และเกมการศึกษา ตามลำดับ

๓. ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลรายละเอียดกิจกรรมที่ผู้ดูแลเด็กนำเสนอให้จัดด้วยการบูรณาการในกิจวัตรประจำวันผ่านกิจกรรมหลัก ๖ กิจกรรม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการพัฒนาทักษะชีวิตที่จำเป็น ให้แก่เด็กปฐมวัยได้ดีที่สุด พบว่า ข้อเสนอแนะมากที่สุด คือ บทบาทสมมติ จำนวน ๑๙๐ คน (๑๐๐%) รองลงมาคือ การให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติจริง จำนวน ๑๒๑ คน (๖๓.๖๘%) การศึกษานอกสถานที่ตามแหล่งเรียนรู้ที่เกี่ยวข้อง จำนวน ๑๐๙ คน (๕๗.๓๖%) และ โครงการสนับสนุนการพัฒนาทักษะชีวิต เช่น การประกวด การแข่งขัน การออมเงิน ฯลฯ จำนวน ๔๑ คน (๒๑.๕๗%) ตามลำดับ

อภิปรายผลการวิจัย

นักการศึกษาปฐมวัยมีความเห็นสอดคล้องกันว่า ทักษะชีวิต เป็นทักษะที่สำคัญสำหรับการเติบโตไปเป็นผู้ใหญ่ที่มีความรับผิดชอบ มีคุณค่าต่อสังคมสามารถดูแลตนเองและผู้อื่น รวมทั้งสามารถดำรงชีวิตในสังคมที่มีความซับซ้อนและหลากหลายได้อย่างปลอดภัย การพัฒนาทักษะชีวิตจึงมีความสำคัญและจำเป็นต้องเริ่มวางรากฐานตั้งแต่การเริ่มต้นชีวิตของเด็กทั้งโดยครอบครัว สถานศึกษาปฐมวัย และชุมชนที่จะต้องเอื้อต่อกันในการทำงานร่วมกัน พัฒนาทักษะชีวิตให้แก่เด็กปฐมวัย Hanley et.al (2007) ได้ให้ความเห็นไว้ว่า การพัฒนาทักษะชีวิตเป็นงานที่สำคัญของนักการศึกษาปฐมวัย ผู้วิจัยเห็นความสำคัญในเรื่องนี้เช่นกัน จึงสนใจในการที่จะทำการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะชีวิต โดยการเลือกที่จะศึกษากับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ดูแลเด็กดีเด่น เนื่องจากกลุ่มนี้เป็นตัวแทนของผู้ดูแลเด็กที่ได้รับการคัดเลือกในระดับดีเด่น จาก ๖ ภูมิภาคทั่วประเทศ ส่วนใหญ่เรียนจบการศึกษาระดับปริญญาตรีทางการศึกษาปฐมวัย หรือกำลังศึกษาต่อระดับปริญญาตรีทางการศึกษาปฐมวัยและส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการทำงานกับเด็กปฐมวัยมากกว่า ๕ ปี จากคุณสมบัติดังกล่าวน่าจะให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกิจกรรมที่จะช่วยพัฒนาทักษะชีวิตให้แก่เด็กปฐมวัยได้อย่างดี

ผลการวิจัยที่พบว่า การพัฒนาทักษะชีวิตให้แก่เด็กปฐมวัย สามารถพัฒนาได้ด้วยการบูรณาการในกิจวัตรประจำวันผ่านกิจกรรมหลัก ๖ กิจกรรม และกิจกรรมที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายในการพัฒนาทักษะชีวิตที่จำเป็นได้ดีที่สุด คือ บทบาทสมมติ การให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติจริง การศึกษานอกสถานที่ตามแหล่งเรียนรู้ที่เกี่ยวข้อง และโครงการสนับสนุนการพัฒนาทักษะชีวิต ข้อค้นพบส่วนหนึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Hanley, Heal, Tiger and Ingvarsson (2007) ที่นำทักษะมาใช้สอนในช่วงกิจกรรมประจำวัน คือ กิจกรรมในวงกลม การเล่นอิสระ/กิจกรรมเสรี การรับประทานอาหาร โดยผ่านทางการสอนการเป็นแบบอย่าง บทบาทสมมติ โปรแกรมการสอนดังกล่าวช่วยเพิ่มทักษะชีวิตมากขึ้น ในส่วนของผู้ดูแลเด็กดีเด่นได้มีข้อเสนอเกี่ยวกับ การสอน การเป็นแบบอย่าง นำไปสู่การปฏิบัติโดยผ่านกิจกรรมเสริมประสบการณ์/กิจกรรมในวงกลม เช่นกัน

นอกจากนี้ ผู้ดูแลเด็กดีเด่นได้นำเสนอกิจกรรมที่น่าสนใจสำหรับการบูรณาการ การสอนทักษะชีวิตในกิจวัตรประจำวัน ด้วยการเก็บของเข้าที่ การดูแลตนเองในการทำความสะอาดมือ หลังจากการทำกิจกรรมต่างๆ ก่อนและหลังรับประทานอาหารว่างและอาหารกลางวัน การแปรงฟัน การอาบน้ำ การใช้ห้องน้ำ-ห้องส้วม การแต่งกาย สวม-ถอดรองเท้า การรินน้ำ รินนม ตักอาหารรับประทานได้ด้วยตนเองและให้บริการแก่ผู้อื่น การปูและเก็บที่นอน การจัดเก็บและแยกขยะ ปลูกพืชและดูแล ทำความสะอาดและจัดเก็บอุปกรณ์ เครื่องใช้ ภาชนะใส่อาหาร ร่วมรับผิดชอบดูแลห้องเรียน รายละเอียดกิจกรรมเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับ Morrison (1998) ที่กล่าวถึง เป้าหมายของการศึกษาตั้งแต่ปฐมวัยถึงอุดมศึกษา คือ การช่วยให้เด็กได้พึ่งพาตนเอง ทำอะไรได้ด้วยตนเอง และได้เสนอแนวทางในการกระตุ้นให้เด็กได้พึ่งพาตนเองไว้ด้วยการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ เช่นเดียวกันกับผู้ดูแลเด็กดีเด่นได้นำเสนอ ซึ่งเป็นแนวทางที่เป็นการปฏิบัติตามหลักวิชาผนวกกับประสบการณ์จากการทำงานกับเด็กปฐมวัยของผู้ดูแลเด็กดีเด่น

สำหรับการให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติจริงนั้น สามารถจัดกิจกรรมได้ทั้งในและนอกสถานที่ ด้วยการสร้างสถานการณ์จำลอง มุมบทบาทสมมติในห้องเรียน หรือ ไปยังแหล่งเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องนอกสถานที่ เช่น การไปซื้อของโดยใช้เงินจริงที่ตลาด ห้างสรรพสินค้า รับประทานอาหารในร้านค้า ได้ตัดสินใจในการเลือกซื้อของ สั่งอาหาร รู้จักแก้ปัญหา ถ้าไม่ได้ในสิ่งที่ต้องการ ไปสวนสัตว์ พิพิธภัณฑ์ ที่ได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง และได้ฝึกทักษะสำหรับการปฏิบัติตนในที่สาธารณะ การอ่านสัญลักษณ์ในชุมชน การเดินทางด้วยยานพาหนะต่างๆ การรู้จักเรื่องของเวลา การลงมือปฏิบัติในเรื่องต่างๆ เด็กจะได้เรียนรู้ในการทำงานร่วมกับบุคคลอื่น การวางแผนในการทำงานร่วมกันไปด้วยกัน การให้ตรวจความสะอาดส่วนต่างๆ ของร่างกายด้วยตนเองหรือตรวจเพื่อน ๆ ก็จะช่วยกระตุ้นให้เด็กได้รู้จักการดูแลสุขภาพของตนเอง การจัดโครงการต่างๆ ที่จะช่วยกระตุ้นให้เด็กปฏิบัติจนเป็นนิสัย เช่น โครงการหนูน้อยสุขภาพดี การสอนให้ประหยัดด้วยโครงการจัดทำกระปุกออมสินและออมเงินทุกวัน แล้วนำเงินไปฝากธนาคาร กิจกรรมต่างๆ ที่เป็นข้อเสนอของผู้ดูแลเด็กดีเด่นเหล่านี้ น่าจะช่วยพัฒนาทักษะชีวิตให้แก่เด็กปฐมวัยได้อย่างเหมาะสมกับวัย เนื่องด้วยเป็นกิจกรรมที่ผู้ดูแลเด็กได้ปฏิบัติจริงในกิจกรรมประจำวัน

สรุป

นักศึกษาปฐมวัยคงมีความเห็นตรงกันว่า ทักษะชีวิตมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาให้แก่เด็กปฐมวัย แนวทางปฏิบัติควรจะให้เด็กปฐมวัยได้เรียนรู้ในการทำอะไรได้ด้วยตนเอง ไม่ว่าจะด้วยการสอน การเป็นแบบอย่าง บทบาทสมมติ การลงมือปฏิบัติจริงหรือการได้มีโอกาสรับประสบการณ์ตรงจากแหล่งเรียนรู้ที่เกี่ยวข้อง สิ่งเหล่านี้จะช่วยพัฒนาทักษะชีวิตให้แก่เด็กปฐมวัย เพื่อเติบโตไปเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณค่าและมีคุณภาพในอนาคต ทุกคนที่เกี่ยวข้องคงต้องร่วมมือกัน หลีกเลี่ยงการทำอะไรให้แก่เด็ก แต่ควรจะให้เด็กได้เรียนรู้ในการทำอะไรได้ด้วยตนเอง เพื่อนำไปสู่การพึ่งพาตนเองได้ในที่สุด

ข้อเสนอแนะ

สำหรับผู้รับผิดชอบในการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยในทุกระดับ คงต้องพิจารณาในการนำทักษะชีวิตไปเป็นจุดเน้นหลักส่วนหนึ่งของหลักสูตร โดยเน้นการนำไปบูรณาการในกิจกรรมหลักของแต่ละแนวทางการศึกษาปฐมวัย เพื่อช่วยส่งเสริมให้เด็กสามารถดูแลตนเอง พึ่งพาตนเองได้ในชีวิตประจำวัน รวมถึงรู้เท่าทันสภาพเหตุการณ์ในสังคม อยู่รอดปลอดภัย กายดี จิตดี และมีความสุข

รายการอ้างอิง

- ศึกษาธิการ, กระทรวง. (2547). **คู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- ส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, กรม (2549). **มาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร: สำนักประสานและพัฒนากิจการศึกษาท้องถิ่น กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย.
- ส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, กรม (2553). **มาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร: สำนักประสานและพัฒนากิจการศึกษาท้องถิ่น กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย.
- Bruce, A. and Longdon, K. (2001), **Do it now!**, London : Dorling Kindersley Limited.
- Eaton, J. and Johnsen, R. (2001), **Coaching successfully**, London : Dorling Kindersley limited.
- Hanley, G.P., Heal, N.A., Tiger, T.H. and Ingvarsson, E.T. (2007)
 “Evaluation of a classwide teaching program for developing preschool life skills,”
Journal of Applied Behavior Analysis, 40,277-300.
- Havighurst, R.T. (1952) **Developmental tasks and education**, New York : David Mckay Company. Inc. 1952
- Hildebrand. V. (1991), **Introduction to early childhood education**, 5th edition, New York: Macmillan publishing company.
- How to improve your social skills : 8 tips from the last 2500 years**,
<http://www.positivityblog.com/index.php/2007/11/15/how-to-improve-your-social-skills-8-tips-from-the-last-2500-years>.
- 10 Life skills all children should learn**, <http://voices.yahoo.com/10-life-skills-all-children-learn-11169088.html>.
- Manktelow, J.and Carison, A. (2013) **Brainstroming**,
www.mindtools.com/brainstm.html March 14,2013
- Martinez, J. (2012) **Ways to teach life skills to young children**,
http://www.ehow.com/way_52552080_ways-life-skills-young-children.html
- Morrison, G.S.(1998), **Early childhood education today**, 7th edition, New Jersey : Prenticr-Hall Inc.
- Patterson, J. (2010) **Ways to teach life skills to young children**.
<http://www.livestrong.com/article/123413-teach-life-skills-young-children/>.Article reviewed by Stephanie Skernivitz, May 14,2010.

Riding for Education (2008), Education for all goals. [www.un.org/en/globalissues/briefing papers/efa](http://www.un.org/en/globalissues/briefing_papers/efa).

Social skills, http://www.embracethefuture.org.au/youth/social_skills.aspx

32 Survival skills your child should know and be able to do ASAP!,
[http://thesurvivalmom.com/2012/09/25/32-survival-skills-your-child-should-know-and-be-able-to-do-asap!](http://thesurvivalmom.com/2012/09/25/32-survival-skills-your-child-should-know-and-be-able-to-do-asap/)

40 survival skills your kids need to know,
<http://codenameinsight.blogspot.com/2010/30/40-survival-skills-your-kids-need-to-html>.

What are social skills? <http://www.skillsyouneed.co.uk/IPS/What-are-social-skills.html#ixzz2ly8nM6iz>

Wilkes, M. and Crosswait, C.B.(1984) Professional development, second edition,
London : Academic Press, Inc.